

แหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “ฝ้าย้อมดิน ถิ่นก่อนประวัติศาสตร์”
โรงเรียนบ้านวังหาด หมู่บ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย

สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย โดยมีนายธีรศักดิ์ ธนุศิลป์ เป็นนักโบราณคดีผู้ดำเนินการขุดค้น พบโครงกระดูก 2 โครงในแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งขุดบริเวณที่ราบเชิงเขาใกล้อ่างเก็บน้ำแม่กองค่าย กำหนดอายุเบื้องต้นราว 2,500 ปี พบเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิ ภาชนะดินเผา เครื่องมือโลหะแบบต่างๆ รวมไปถึงเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้า ตลอดจนพบเครื่องประดับที่ทำจากหินกึ่งอัญมณี และ ลูกปัดแก้วสีต่างๆ อุทิศให้กับศพ ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการขุดค้น และวิเคราะห์ตีความ โดยผู้เชี่ยวชาญในลำดับต่อไปนายธีรศักดิ์ ธนุศิลป์ ได้ดำเนินการทางโบราณคดีภายใต้โครงการโบราณคดีภาคเหนือตอนล่าง : แหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งได้ดำเนินงานสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีแล้วเสร็จ ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างการดำเนินการวิเคราะห์ตีความ จึงรายงานผลการดำเนินงานเบื้องต้น

“แหวดินเผาโบราณ” จากการขุดค้นทางโบราณคดี พุทธศักราช 2559 บริเวณแหล่งโบราณคดีบ้านวังหาด บริเวณที่เรียกว่า “เด่นวังผา/วังกวาว” เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาลาดลงสู่ลำห้วยแม่กองค่าย หลุมขุดค้น ที่ระดับชั้นดิน ลึกลงไปจากพื้นผิวดิน (Surface) ประมาณ 70- 80 เซนติเมตร จัดอยู่ในระดับชั้นดินที่ 8 ลักษณะดินบริเวณที่พบหลักฐานเป็นดินปนทรายอัดแน่นและแข็งมากโครงกระดูกที่พบมีลักษณะเปื่อยยุ่ย จนแทบไม่เหลือสภาพเดิม สามารถศึกษาได้เพียงว่าการฝังเป็นไปในลักษณะนอนหงายเหยียดยาว หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก มีการฝังภาชนะดินเผาอุทิศวางไว้บริเวณปลายเท้าให้กับศพ พบ แหวดินเผาจำนวน 3 อัน ภายในภาชนะดินเผาที่วางติดกับปลายเท้าของศพด้วย ซึ่งแหวดินเผา 2 อัน ทาน้ำดินและเขียนสีแดงเป็นลักษณะตกแต่งที่มีความพิเศษอุทิศให้แก่ผู้ตาย

จากหลักฐานทางโบราณคดีดังกล่าว แสดงว่าพื้นที่บริเวณบ้านวังหาดมีการทอผ้ามานานนับพันกว่าปีมีการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่นกลุ่มทอฝ้าย้อมดินบ้านวังหาด ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอฝ้าย้อมดินบ้านวังหาดขึ้น บริเวณศูนย์ทอฝ้าย้อมดินบ้านวังหาด 4/9 หมู่ 2 ตำบล ตลิ่งชัน อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งผลิตฝ้าย้อมดินบ้านวังหาด ทำจากผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีดินธรรมชาติ ซึ่งฝ้าย้อมดินบ้านวังหาด เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อกันมาของคนพื้นเมืองบ้านวังหาด ผ่านกระบวนการผลิตที่ประณีต พิถีพิถัน ด้วยการถักทอเส้นใยฝ้ายจากความรัก ความใส่ใจ และเลือกสรรเฉพาะวัตถุดิบจากธรรมชาติทุกขั้นตอน เริ่มจากการย้อมเส้นฝ้ายด้วยกระบวนการหมักดินที่ได้มาจากภูเขาใน ต.ตลิ่งชัน ใกล้ชุมชนบ้านวังหาด ดินที่นี่จะมีสีน้ำตาลแดงที่เป็นธรรมชาติ จากเหล็กออกไซด์ของดินเฉพาะของบ้านวังหาด

นางวรรกมล กันทะคำ ผู้สืบทอดเอกลักษณ์การทอฝ้าย้อมดินบ้านวังหาด และยังเป็นประธานกลุ่มทอผ้าพื้นย้อมดินบ้านวังหาด เล่าถึงขั้นตอนในการทำฝ้าย้อมดินบ้านวังหาดว่ากว่าจะเป็นฝ้าย้อมดินบ้านวังหาด จะต้องผ่านขั้นตอนการผลิตที่ประณีต และพิถีพิถัน ตั้งแต่กระบวนการเตรียมฝ้ายนำมาปั่นให้เป็นเส้นฝ้าย การเตรียมดิน การตวงดิน การย้อมเส้นฝ้ายด้วยน้ำดิน การหมักเส้นฝ้ายที่ย้อมแล้ว ตากเส้นฝ้ายให้แห้ง จนถึงกระบวนการนำไปทอเป็นผืนและนำมาทำเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมดินบ้านวังหาดในรูปแบบต่างๆ

ภาพ การขุดค้นภาชนะ 3 ใบที่ถูกวางไว้ปลายเท้าของศพบริเวณที่เรียกว่า “เด่นวังผา/วังกวาว”
และพบแวโบราณในภาชนะ

ภาพ การขุดค้นภาชนะ 3 ใบที่ถูกวางไว้ปลายเท้าของศพบริเวณที่เรียกว่า “เด่นวังผา/วังกวาว”
และพบแวโบราณในภาชนะ

ภาพ โรงทอผ้าข้อมด็นกัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์

ภาพ โรงทอผ้าข้อมด็นกัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์

ภาพ การเก็บดินแดงไปเป็นวัตถุดิบในการย้อมสีผ้า

ภาพ การเก็บดินแดงไปเป็นวัตถุดิบในการย้อมสีผ้า